

1. Referentie

Referentie	Kavadias, D. (2001). <i>De houdingen van adolescenten Vlamingen aan de dageraad van de 21ste eeuw. Een overzicht.</i> Onuitgegeven onderzoeksrapport, VUB, Vakgroep sociologie, TOR-onderzoeksgroep.
Taal	Nederlands
ISBN - ISSN	/
Publicatievorm	Onderzoeksrapport

2. Abstract

Hier wordt er een beeld geschetst van een aantal ethische, maatschappelijke en persoonsgerichte waarden en houdingen van de Vlaamse adolescenten (17-19 jarigen). In de eerste plaats komen ethische houdingen aan bod zoals de seksuele ethiek en bio-ethiek, gevolgd door de publieke ethiek (of burgerzin). Vervolgens worden de houdingen tegenover ongelijkheid en herverdeling, racisme, machtelosheid en de houding tegenover 'criminelen' in kaart gebracht. Deze schets van de zogenaamde 'oude' en 'nieuwe' maatschappelijke breuklijnen geeft een idee van de mate waarin een potentieel aan conflictstof aanwezig is bij de jongeren van vandaag. De schijnwerper wordt daarnaast ook geplaatst op waarden als zelfontplooiing, de drang naar authenticiteit en autonomiestreven. Deze houdingen maken deel uit van de nieuwe moraal van het zelf. Tenslotte wordt nagegaan hoe jongeren tegen de toekomst aankijken of zich goed voelen op school.

3. Trefwoorden

Thema('s)	Samenleving & politiek
kernwoord(en)	Waarden, houdingen, attitudes, ethische houdingen, seksuele ethiek, bio-ethiek, publieke ethiek, burgerzin, ongelijkheid, herverdeling, racisme, machtelosheid, houding ten aanzien van criminaliteit, maatschappelijke breuklijnen, zelfontplooiing, authenticiteit, autonomiestreven, toekomstverwachtingen, welbevinden op school

4. Onderzoeker

Opdrachtgever	/
Onderzoeker(s)	Dimokritos Kavadias TOR-onderzoeksgroep (Vakgroep sociologie) VUB Pleinlaan 2 1050 Elsene Tel: 02/629.20.24 Fax: 02/629.30.52 torgroep@vub.ac.be http://www.vub.ac.be/TOR

5. Onderzoeksvraag

Onderzoeksvraag	Welke waarden leven bij de Vlaamse adolescenten of welke houdingen nemen zij aan betreffende ethische, maatschappelijke en persoonsgerichte aspecten, meer specifiek: seksuele ethiek, bio-ethiek, publieke ethiek of burgerzin, maatschappij en politiek, persoonlijke identiteit en onbehagen?
Hypothesen	/

6. Methode

Onderzoeks-methode	Kwantitatief onderzoek met schriftelijke enquête: Het onderzoek werd uitgevoerd tijdens het schooljaar 1996-1997 in 63 scholen, uit de verschillende onderwijs-netten, de 5 Vlaamse provincies en het omvat de leerlingen uit ASO, BSO en TSO. Het KSO en het BuSO werden voor de steekproeftrekking buiten beschouwing gelaten. Dit onderzoek werd uitgevoerd bij alle 6dejaars leerlingen op de bevraagde scholen aan de hand van gestructureerde vragenlijsten, met gesloten vragen. De gevoeligheid voor bepaalde vertogen wordt gemeten via itemrespons in de vragenlijst.
Onderzochte groep	4722 laatstejaars scholieren secundair onderwijs
Bereik	Regionaal (Vlaanderen)

7. Resultaten

Seksuele ethiek en bio-ethiek	Twee derde van de jongeren vindt euthanasie op vraag van de patiënt meestal of altijd gerechtvaardigd. Bij euthanasie op vraag van de familie neemt de meerderheid van de leerlingen een tussenpositie in, terwijl bijna evenveel leerlingen deze handeling gerechtvaardigd, als niet gerechtvaardigd acht. Een meerderheid van de jongeren neemt een tussenpositie in wat betreft abortus, met bijna evenveel voor- als tegenstanders. Zes op de tien leerlingen heeft geen bezwaren tegen doden uit zelfverdediging. Bijna de helft van de leerlingen vindt echtscheiding gerechtvaardigd, terwijl 4 op de 10 leerlingen dit eerder laten afhangen van de situatie (noch gerechtvaardigd, noch ongerechtvaardigd). Echtscheiding wordt een handeling die zich stilaan begint te onttrekken aan morele oordelen. Dit betekent echter niet dat het beëindigen van een relatie een aangelegenheid is die men licht opvat. De meerderheid van de jongeren heeft geen problemen met homoseksualiteit, één vijfde keurt het af. Zelfdoding en prostitutie worden door de meerderheid zonder meer afgekeurd en een bijna even grote groep spreekt zich hier niet over uit. Jongeren staan hier dus tamelijk negatief tegenover.
Publieke ethiek of burgerzin	‘Illegale, baldadige handelingen’ (zoals vandalisme, voetbalgeweld, diefstal) worden door een zeer ruime meerderheid van de jongeren afgewezen. Ongeveer 1 op 5 jongeren vindt het soms overspel, maar ook pesten of vechten tegen de politie soms gerechtvaardigd. Deze handelingen hangen gedeeltelijk af van de concrete situatie waarin het gedrag plaatsvindt. Vervolgens zijn er een resem handelingen waarover de jongeren als groep verdeeld zijn. Dit is bijvoorbeeld het geval voor softdruggebruik. Men neemt al te gemakkelijk aan dat het gebruik van cannabis algemeen verspreid en aanvaard is onder de jongeren. Voor de helft van de jongeren is softdruggebruik echter niet gerechtvaardigd. Uit deze cijfers kan alleszins niet worden besloten dat jongeren permissief zijn. De bevraagde adolescenten getuigen integendeel van een relatief strakke burgerzin.
Oude (economische) breuk	Een meerderheid van de jongeren toont zich immers manifest voorstander van het gelijkheidsstreven. 62% van de jongeren vindt de verschillen tussen de klassen te groot. Slechts 10% is van oordeel dat de ongelijkheden moeten blijven zoals ze vandaag zijn. Het erkennen van ongelijkheid betekent echter nog niet dat men het eens is over de manier waarop ongelijkheid dient te worden aangepakt. Voor een betrekkelijk groot deel van de ondervraagde jongeren impliceert het oordeel dat de ongelijkheid in onze samenleving te groot is, niet noodzakelijk dat zij steun zullen verlenen aan een beleid dat de inkomstenverschillen probeert te drukken. Uit deze schets komt het gelijkheidsstreven van de jeugd als een beetje abstract naar voor. Men is voorstander van gelijkheid, maar terughoudend ten opzichte van daadwerkelijk gelijkheidsstreven. Hoogstwaarschijnlijk zijn nieuwe uitgesloten (daklozen, asielzoekers) duidelijker symbolen van ongelijkheid geworden en zijn jongeren bovenal in veel mindere mate voorstander van een overheidsop treden. Misschien schiet hun (politieke) vorming tekort en zien zij niet duidelijk de band tussen het gelijkheidsstreven en de rol van de overheid. Misschien is hun gelijkheidsstreven via de iconen van de dakloze en de ‘marginaal’ veeleer een kwestie van liefdadigheid dan van sociaal beleid. Het is echter mogelijk dat inkomensverschillen voor hen nog maar weinig betekenen omdat zij zelf nog niet actief zijn op de arbeidsmarkt. Een andere mogelijke verklaring ligt op het terrein van de perceptie van de overheid bij de jongeren. De bevraagde leerlinge zijn allen opgegroeid in een abstracte, omringende, onzichtbare welvaartsstaat. De

	overheid komt voor deze generatie voornamelijk in beeld via haar onaangename kanten, namelijk als de staat die verplichtingen oplegt (belastingen); sanctioneert (boetes) of faalt in haar werking (crisis). In die zin ondergraaft de welvaartsstaat stilaan de condities voor haar eigen voortbestaan.
etnocentrisme - racisme	Jongeren zijn gematigd tolerant tegenover migranten. Er kan een onderscheid gemaakt worden tussen 'economisch racisme' en 'cultureel racisme'. Het geloof in het culturele racisme is laags. Bij het economisch racisme zien we telkens een kwart tot een derde van de jongeren die instemmen met een etnocentrische stelling. Bij het cultureel racisme, daarentegen, schommelt de instemming veeleer rond 10 procent. Het etnocentrisme van de leerlingen is vergelijkbaar met dat van de totale Vlaamse bevolking.
repressief autoritarisme	Jongeren zijn gematigd hard zijn. Een eerste vaststelling is dat het principe van een eerlijk proces relatief onaantastbaar blijft in de ogen van de jongeren. De steun voor basisprincipes van de rechtsstaat slinken blijkbaar als zware, schokkende criminaliteit ter sprake komt.
utilitair individualisme	Het utilitair individualisme is niet een echt populair onder jongeren. Eén op de tien leerlingen meent dat enkel geld en macht tellen. Zes procent gelooft niet in 'naastenliefde en solidariteit'.
Politieke machteloosheid	Leerlingen voelen zich tamelijk machteloos als het over 'politiek' gaat. Deze gevoelens van machteloosheid zijn zeer sterk verspreid onder jongeren. Dit betekent echter niet dat jongeren cynischer of machtelozer zijn ingesteld dan de volwassenen. Jongeren voelen zich doorgaans zelfs iets minder machteloos dan de oudere leeftijdsgroepen. Het verschil tussen jong en oud is volledig te wijten aan opleiding. Gevoelens van machteloosheid worden beïnvloed door de mate van genoten opleiding. De oudere generaties (55+) hebben in vergelijking tot de jongeren minder opleiding genoten.
Zelfideologie: zelfontplooiing, authenticiteit en autonomie	'Origineel zijn' en 'geen kopie worden' zijn het credo van de jeugd. 'Individuele vrijheid, eigen welbevinden' en de drang naar een steeds verdere 'zelfontplooiing' schijnen de kernelementen te zijn van een nieuwe moraal. Zelfontplooiing en authenticiteit zijn consensusvertogen onder jongeren. Slechts een kleine minderheid vindt het niet belangrijk of kan zich er niet in vinden. Het lijkt alsof de jongeren zich geen alternatief kunnen voorstellen in het omgaan met anderen mensen: zichzelf zijn en blijven is het streefdoel. Autonomie, de meer problematische individualistische attitude, is belangrijk maar zeker geen consensusvertoog. Hoewel jongeren de reputatie hebben "weerbarstig" en "regelloos" te zijn, verworpt een meerderheid het ontbreken van regels.
Toekomstperspectief	De beschikbare gegevens wijzen erop dat jongeren de 'toekomst' betrekkelijk positief tegemoet zien. Amper 6% heeft het gevoel helemaal geen doel te hebben in het leven. Peilt men naar de perspectieven op arbeid in de toekomst en sociale demotie (het gevoel later niet mee te tellen), dan zien we dat dit gevoel van achterstelling slecht bij een relatief kleine groep jongeren leeft. Dit belet niet dat telkens een vijfde van de bevraagde jongeren twijfelt aan de arbeidsmarktperspectieven. Werkloosheid is ook de hoofdbekommernis van de meeste jongeren als ze denken aan hedendaagse maatschappelijke problemen. Werkloosheid voert het lijstje maatschappelijke uitdagingen bij jongeren aan.
Welbevinden op school	De bevraagde jongeren zijn relatief tevreden met de 'schoolomgeving' als geheel. Enkel een relatief klein deel (13 à 14 %) zou liever geen les meer volgen of voelt zich ongelukkig op school. Over de lessen zelf zijn de jongeren minder enthousiast. Voor 4 leerlingen de 10 zijn de 'lessen' duidelijk te saai.

8. Publicaties op basis van hetzelfde onderzoek

Elchardus, M. (1999). *Zonder Maskers. Een actueel portret van jongeren en hun leraren*. Gent: Globe.

Kavadias, D. (2003). *Over leven in de klas. De invloed van de onderwijsvormen op de attitudes van leerkrachten secundair onderwijs in Vlaanderen*. Onuitgegeven onderzoeksrapport, UA, faculteit politieke en sociale wetenschappen.

9. Samenvatting

Er worden vaak ongefundeerde uitspraken, zowel positief als negatief geladen, gedaan over de waarden van de 'jeugd van tegenwoordig'. Het doel dat Dimokritos Kavadias voor ogen had met deze bijdrage is een minder homogeniserend beeld van de (waarden van deze) hedendaagse jongeren te schetsen. Aan de hand van een representatieve bevraging van 4722 adolescenten (17-19 jarigen) wordt een beeld geschetst van een aantal ethische, maatschappelijke en persoonsgerichte waarden en houdingen.

Ondanks de grote verscheidenheid in opvattingen en houdingen tekent zich bij jongeren toch een consensus af. Er is een kern van waarden waarover een zeer grote meerderheid het eens is. Die consensus is bijzonder sterk in het geval van 'zelfideologie'. 'Zichzelf zijn', 'authentiek zijn', 'zichzelf zoveel mogelijk ontplooiën' zijn waarden die niet ter discussie staan. Er kan ook worden gewezen op de consensus omtrent burgerzin of fatsoen. Daarbij komt dat de jongeren een relatief vertrouwend mensbeeld hebben en het eng bezitsindividualisme verwerpen. Ook uitsluiting op basis van ras of cultuur (cultureel racisme) wordt door de meerderheid verworpen. Naast die kern van waarden, waarover bijna iedereen het eens is, tekenen zich een aantal opvattingen af waarover genoeg eensgezindheid is om een meerderheid rond één positie te vinden, maar waarrond zich ook verdeeldheid manifesteert. Dit is het geval voor het gelijkheidsstreven. De ruime meerderheid meent dat de sociaal-economische ongelijkheid in onze samenleving te groot is. Over de manier om daar iets aan te doen bestaat er veel minder eensgezindheid. Slechts 4 op 10 jongeren is van mening dat de overheid herverdelend mag optreden. Ook het toekomstbeeld is niet onverdeeld positief. Ook hier zijn kloven en barsten merkbaar. Het toekomstbeeld van de jongeren is overwegend positief, maar toch kunnen we niet voorbij de vaststelling dat 15 à 20% van de jongeren een vrij pessimistisch toekomstbeeld hebben. Een groot aantal jongeren ervaart de dreiging van de werkloosheid trouwens als een mogelijk probleem.

Tot slot zijn er ook kwesties van ethiek en samenleving waarrond grote verdeeldheid bestaat. De jongeren zijn bijvoorbeeld sterk verdeeld inzake seksuele ethiek en bio-ethiek. De enige handelingen, waarover een duidelijke meerderheid bestaat, zijn 'doden uit zelfverdediging' en 'actieve euthanasie (op vraag van de patiënt zelf)'. Een tweede grote conflict-as situeert zich op het maatschappelijk vlak van de nieuwe breuklijn. Het 'sociaal-economisch ethnocentrisme', de 'repressieve aanpak van criminaliteit' en de 'houding ten opzichte van politiek' laten duidelijke tegenstellingen zien.